

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بسمه تعالی

تاییدیه اعضای هیات داوران حاضر در جلسه دفاع از رساله دکتری

واحدی خود را با عنوان:

رساله

خانم / آقای حسن نوسر

ارائه کردند.

۱۳۸۹ / ۶ / ۲۸

در تاریخ

اعضای هیات داوران نسخه نهایی این رساله را از نظر فرم و محتوا تایید کرده است و پذیرش آنرا برای

پیشنهاد می کنند.

تکمیل درجه دکتری

امضاء	رتبه علمی	نام و نام خانوادگی	اعضای هیات داوران
	استاد	علی ع	۱- استاد راهنمای اصلی
			۲- استاد راهنمای دوم
			۳- استاد مشاور اول
	استاد	علی ع	۴- استاد مشاور دوم
	۵	امیر حسین	۵- استاد ناظر
	۶	ابوالغفور	۶- استاد ناظر
	۷	محمد	۷- استاد ناظر
	استاد	سعد	۸- استاد ناظر
	۱۱	امیر حسین	۹- نماینده شورای تحصیلات تکمیلی

آیین‌نامه حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهش‌های علمی دانشگاه تربیت مدرس

مقدمه: با عنایت به سیاست‌های پژوهشی و فناوری دانشگاه در راستای تحقق عدالت و کرامت انسانها که لازمه شکوفایی علمی و فنی است و رعایت حقوق مادی و معنوی دانشگاه و پژوهشگران، لازم است اعضای هیأت علمی، دانشجویان، دانش‌آموختگان و دیگر همکاران طرح، در مورد نتایج پژوهش‌های علمی که تحت عنوان پایان‌نامه، رساله و طرح‌های تحقیقاتی با هماهنگی دانشگاه انجام شده است، موارد زیر را رعایت نمایند:

ماده ۱- حق نشر و تکثیر پایان‌نامه/ رساله و درآمدهای حاصل از آنها متعلق به دانشگاه می‌باشد ولی حقوق معنوی پدید آورندگان محفوظ خواهد بود.

ماده ۲- انتشار مقاله یا مقالات مستخرج از پایان‌نامه/ رساله به صورت چاپ در نشریات علمی و یا ارائه در مجامع علمی باید به نام دانشگاه بوده و با تایید استاد راهنمای اصلی، یکی از اساتید راهنما، مشاور و یا دانشجو مسئول مکاتبات مقاله باشد. ولی مسئولیت علمی مقاله مستخرج از پایان‌نامه و رساله به عهده اساتید راهنما و دانشجو می‌باشد.

تبصره: در مقالاتی که پس از دانش‌آموختگی بصورت ترکیبی از اطلاعات جدید و نتایج حاصل از پایان‌نامه/ رساله نیز منتشر می‌شود نیز باید نام دانشگاه درج شود.

ماده ۳- انتشار کتاب، نرم افزار و یا آثار ویژه (اثری هنری مانند فیلم، عکس، نقاشی و نمایشنامه) حاصل از نتایج پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرح‌های تحقیقاتی کلیه واحدهای دانشگاه اعم از دانشکده‌ها، مراکز تحقیقاتی، پژوهشکده‌ها، پارک علم و فناوری و دیگر واحدها باید با مجوز کتبی صادره از معاونت پژوهشی دانشگاه و براساس آیین‌نامه‌های مصوب انجام شود.

ماده ۴- ثبت اختراع و تدوین دانش فنی و یا ارائه یافته‌ها در جشنواره‌های ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی که حاصل نتایج مستخرج از پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرح‌های تحقیقاتی دانشگاه باید با هماهنگی استاد راهنما یا مجری طرح از طریق معاونت پژوهشی دانشگاه انجام گیرد.

ماده ۵- این آیین‌نامه در ۵ ماده و یک تبصره در تاریخ ۸۷/۴/۱ در شورای پژوهشی و در تاریخ ۸۷/۴/۲۳ در هیأت رئیسه دانشگاه به تایید رسید و در جلسه مورخ ۸۷/۷/۱۵ شورای دانشگاه به تصویب رسیده و از تاریخ تصویب در شورای دانشگاه لازم‌الاجرا است.

«اینجانب محمد سعید کرمی دانشجوی رشته حسابداری ورودی سال تحصیلی ۱۳۸۵-۱۳۸۶ مقطع دانشکده علوم متعهد می‌شوم کلیه نکات مندرج در آیین‌نامه حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهش‌های علمی دانشگاه تربیت مدرس را در انتشار یافته‌های علمی مستخرج از پایان‌نامه / رساله تحصیلی خود رعایت نمایم. در صورت تخلف از مفاد آیین‌نامه فوق‌الاشعار به دانشگاه وکالت و نمایندگی می‌دهم که از طرف اینجانب نسبت به لغو امتیاز اختراع بنام بنده و یا هر گونه امتیاز دیگر و تغییر آن به نام دانشگاه اقدام نماید. ضمناً نسبت به جبران فوری ضرر و زیان حاصله بر اساس برآورد دانشگاه اقدام خواهم نمود و بدینوسیله حق هر گونه اعتراض را از خود سلب نمودم»

امضا:

تاریخ: ۱۳۸۶.۶.۲۸

آیین نامه چاپ پایان نامه (رساله) های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان نامه (رساله) های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس، مبین بخشی از فعالیتهای علمی - پژوهشی دانشگاه است بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه، دانش آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می شوند:

ماده ۱: در صورت اقدام به چاپ پایان نامه (رساله) ی خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲: در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه) عبارت ذیل را چاپ کند:

«کتاب حاضر، حاصل پایان نامه کارشناسی ارشد/ رساله دکتری نگارنده در رشته
سال در دانشکده
سرکار خانم/جناب آقای دکتر
سرکار خانم/جناب آقای دکتر
و مشاوره سرکار خانم/جناب آقای دکتر
، مشاوره سرکار خانم/جناب آقای دکتر
از آن دفاع شده است.»

ماده ۳: به منظور جبران بخشی از هزینه های انتشارات دانشگاه، تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر نوبت چاپ) را به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اهدا کند. دانشگاه می تواند مازاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴: در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده را به عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس، تأدیه کند.

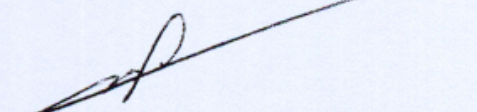
ماده ۵: دانشجو تعهد و قبول می کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصول کند؛ به علاوه به دانشگاه حق می دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه، معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش، تامین نماید.

ماده ۶: اینجانب محمد کوثر دانشجوی رشته حسابداری مقطع دکتری

تعهد فوق و ضمانت اجرایی آن را قبول کرده، به آن ملتزم می شوم.

نام و نام خانوادگی: محمد کوثر

تاریخ و امضا: ۱۳۸۹، ۶، ۲۸

دانشگاه تربیت مدرس

دانشکده علوم انسانی

گروه جامعه شناسی

رساله دکتری جامعه شناسی سیاسی

تحلیل جامعه شناختی عدم تثبیت دموکراسی در ایران
با تأکید بر نخبه گرایی
(۱۳۸۵-۱۳۸۴)

محسن کوشافر

استاد راهنما: دکتر علی ساعی

اساتید مشاور:

دکتر علی محمد حاضری

دکتر علی رضا شجاعی زند

شهریور ۱۳۸۹

آیین نامه حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهشهای علمی دانشگاه تربیت مدرس

مقدمه: با عنایت به سیاست‌های پژوهشی و فناوری دانشگاه در راستای تحقق عدالت و کرامت انسانها که لازمه شکوفایی علمی و فنی است و رعایت حقوق مادی و معنوی دانشگاه و پژوهشگران، لازم است اعضای هیأت علمی، دانشجویان، دانش‌آموختگان و دیگر همکاران طرح، در مورد نتایج پژوهشهای علمی که تحت عناوین پایان‌نامه، رساله و طرحهای تحقیقاتی با هماهنگی دانشگاه انجام شده است، موارد زیر را رعایت نمایند:

ماده ۱- حق نشر و تکثیر پایان‌نامه/ رساله و درآمدهای حاصل از آنها متعلق به دانشگاه می باشد ولی حقوق معنوی پدید آورندگان محفوظ خواهد بود.

ماده ۲- انتشار مقاله یا مقالات مستخرج از پایان‌نامه/ رساله به صورت چاپ در نشریات علمی و یا ارائه در مجامع علمی باید به نام دانشگاه بوده و با تایید استاد راهنمای اصلی، یکی از اساتید راهنما، مشاور و یا دانشجو مسئول مکاتبات مقاله باشد. ولی مسئولیت علمی مقاله مستخرج از پایان‌نامه و رساله به عهده اساتید راهنما و دانشجو می باشد.

تبصره: در مقالاتی که پس از دانش‌آموختگی بصورت ترکیبی از اطلاعات جدید و نتایج حاصل از پایان‌نامه/ رساله نیز منتشر می‌شود نیز باید نام دانشگاه درج شود.

ماده ۳- انتشار کتاب، نرم افزار و یا آثار ویژه (اثری هنری مانند فیلم، عکس، نقاشی و نمایشنامه) حاصل از نتایج پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرحهای تحقیقاتی کلیه واحدهای دانشگاه اعم از دانشکده ها، مراکز تحقیقاتی، پژوهشکده ها، پارک علم و فناوری و دیگر واحدها باید با مجوز کتبی صادره از معاونت پژوهشی دانشگاه و براساس آئین نامه های مصوب انجام شود.

ماده ۴- ثبت اختراع و تدوین دانش فنی و یا ارائه یافته ها در جشنواره‌های ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی که حاصل نتایج مستخرج از پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرحهای تحقیقاتی دانشگاه باید با هماهنگی استاد راهنما یا مجری طرح از طریق معاونت پژوهشی دانشگاه انجام گیرد.

ماده ۵- این آیین‌نامه در ۵ ماده و یک تبصره در تاریخ ۸۷/۴/۱ در شورای پژوهشی و در تاریخ ۸۷/۴/۲۳ در هیأت رئیسه دانشگاه به تایید رسید و در جلسه مورخ ۸۷/۷/۱۵ شورای دانشگاه به تصویب رسیده و از تاریخ تصویب در شورای دانشگاه لازم‌الاجرا است.

«اینجانب..... دانشجوی رشته..... ورودی سال تحصیلی..... مقطع دانشکده متعهد می شوم کلیه نکات مندرج در آئین نامه حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهش های علمی دانشگاه تربیت مدرس را در انتشار یافته های علمی مستخرج از پایان نامه / رساله تحصیلی خود رعایت نمایم. در صورت تخلف از مفاد آئین نامه فوق الاشعار به دانشگاه وکالت و نمایندگی می دهم که از طرف اینجانب نسبت به لغو امتیاز اختراع بنام بنده و یا هر گونه امتیاز دیگر و تغییر آن به نام دانشگاه اقدام نماید. ضمناً نسبت به جبران فوری ضرر و زیان حاصله بر اساس برآورد دانشگاه اقدام خواهم نمود و بدینوسیله حق هر گونه اعتراض را از خود سلب نمودم»

امضا:.....

تاریخ:.....

آیین نامه چاپ پایان نامه (رساله) های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان نامه (رساله) های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس، مبین بخشی از فعالیتهای علمی - پژوهشی دانشگاه است بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه، دانش آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می شوند:

ماده ۱: در صورت اقدام به چاپ پایان نامه (رساله) ی خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲: در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه) عبارت ذیل را چاپ کند:

«کتاب حاضر، حاصل پایان نامه کارشناسی ارشد/ رساله دکتری نگارنده در رشته _____ است که در _____ سال _____ در دانشکده _____ دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی _____ سرکار خانم/جناب آقای دکتر _____، مشاوره سرکار خانم/جناب آقای دکتر _____ و مشاوره سرکار خانم/جناب آقای دکتر _____ از آن دفاع شده است.»

ماده ۳: به منظور جبران بخشی از هزینه های انتشارات دانشگاه، تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر نوبت چاپ) را به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اهدا کند. دانشگاه می تواند مازاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴: در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده را به عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس، تأدیه کند.

ماده ۵: دانشجو تعهد و قبول می کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصول کند؛ به علاوه به دانشگاه حق می دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه، معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش، تامین نماید.

ماده ۶: اینجانب _____ دانشجوی رشته _____ مقطع _____

تعهد فوق و ضمانت اجرایی آن را قبول کرده، به آن ملتزم می شوم.

نام و نام خانوادگی:

تاریخ و امضا:

تقدیم با عشق

به مادرم

سپاس و تشکر

در به ثمر رسیدن این رساله بیش از هر کس آقای دکتر ساعی نقش پررنگی داشته اند. بدون حضور ایشان، این اثر هرگز چنین شکل منسجم و قابل قبولی پیدا نمی کرد. از ایشان به خاطر همه حمایت ها و پشتیبانی هایشان سپاسگزاری می کنم. از اساتید مشاور آقایان دکتر حاضری و شجاعی زند نیز به خاطر دقت نظر و نقدهایشان بسیار سپاسگزارم.

بیش و پیش از هر کسی باید زحمات خانواده ام را سپاس گویم که همواره چون کوهی در سخت ترین لحظات زندگیم، هیچ گاه تنهایم نگذاشتند و همواره مهم ترین دلگرمیم در زندگی بوده اند. از آن ها نیز از اعماق قلبم سپاسگزاری می کنم.

چکیده

موضوع این نوشتار تثبیت دموکراسی است. مساله تحقیق این است که در تاریخ معاصر ایران بارها تلاش برای استقرار دموکراسی صورت پذیرفته است، اما هیچ گاه تثبیت دموکراسی تحقق نیافته است. پس از اثبات این مساله و در مقام یافتن راه حل تئوریک آن، تئوری های فرآیند دموکراتیزاسیون بررسی شده اند. در ادامه با الهام از تئوری های موجود، ساختار منطقی دستگاه نظری این نوشتار به صورت زیر فرموله شده است: **اگر وضعیت نخبگان گسیخته وجود داشته باشد، با شرط وجود بن بست منازعات، سازمان یابی احزاب، بحران و استقلال از فشار توده ای ضد مصالحه، پیمان دموکراتیک میان نخبگان بسته خواهد شد؛ آن گاه با شرط وجود نظام حزبی مقتدر یا مشروعیت بالای دموکراسی تثبیت دموکراسی رخ خواهد داد.** این استدلال از طریق گزاره های مشاهده ای مورد داوری تجربی قرار گرفته است. نوع پژوهش این اثر تاریخی تطبیقی است که در دو سطح درون سیستمی و بین سیستمی انجام شده است. بدین ترتیب از روش تاریخی روایتی برای مطالعه زمینه مند و از روش جبر بولی برای مطالعه مقایسه میان دوره ای استفاده شده است. شواهد نشان می دهد که در تاریخ معاصر ایران بن بست منازعات به ندرت پدید آمده که خود مانع جدی برای بستن پیمان دموکراتیک بوده است. علاوه بر این در ایران هیچ کدام از شروط تثبیت دموکراسی یعنی نظام حزبی مقتدر یا مشروعیت بالای دموکراسی وجود نداشته است. در نتیجه حتی در دوره هایی که نظام دموکراتیک وجود داشته، تثبیت دموکراسی رخ نداده است. بدین ترتیب می توان گفت که اگر دموکراسی در دوره های دیگر که نظام سیاسی دموکراتیک نبوده هم وجود می داشت. امکان تثبیت دموکراسی ضعیف بود.

کلید واژه: دموکراسی، دموکراتیزاسیون، تثبیت دموکراسی، نخبگان حاکم، نخبگان گسیخته، احزاب، پیمان دموکراتیک.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
فصل اول: مقدمه و کلیات طرح پژوهش	
۲	۱-۱ طرح مسأله
۷	۲-۱ هدف پژوهش
۷	۳-۱ ضرورت پژوهش
۸	۴-۱ پیشینه تجربی پژوهش
فصل دوم: مبانی نظری پژوهش	
۱۹	۱-۲ پیشینه تئوریک پژوهش
۲۰	۱-۱-۲ تئوری های ساختارگرا
۲۳	۲-۱-۲ تئوری های کنشگرا
۲۹	۲-۲ جمع بندی نظری
۳۲	۳-۲ دستگاه نظری
۳۴	۴-۲ فرضیات تحقیق
فصل سوم: چارچوب روش شناختی	
۳۶	۱-۳ تعریف عملیاتی مفاهیم
۳۸	۲-۳ روش پژوهش
فصل چهارم: تحلیل تجربی	
۴۷	۱-۴ تحلیل تاریخی روایتی
۴۸	۱-۱-۴ دوره مشروطه
۶۵	۲-۱-۴ دوره استقلال خواهی
۸۲	۳-۱-۴ دوره تثبیت جمهوری اسلامی
۱۰۳	۴-۱-۴ دوره اصلاحات

۲-۴ تحلیل تبیینی ۱۲۴

فصل پنجم: نتیجه گیری و پیشنهادات

۱-۵ نتیجه گیری و پیشنهادات ۱۳۷

منابع فارسی ۱۴۱

منابع انگلیسی ۱۴۸

چکیده انگلیسی ۱۵۱

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۴۴	جدول ۱-۳. دوره های تاریخی
۱۳۰	جدول ۱-۴. جدول ارزش جبر بولی برای همه مفاهیم همه دوره ها
۱۳۱	جدول ۲-۴. جدول ارزش جبر بولی برای وقوع پیمان دموکراتیک
۱۳۲	جدول ۳-۴. جدول ارزش جبر بولی برای وقوع تثبیت دموکراسی

فصل ۱

مقدمه و کلیات طرح تحقیق

در این فصل، ابتدا دموکراسی را تعریف کرده و سپس فرآیند دموکراتیزاسیون توضیح داده می شود. آن گاه مدعای پژوهش را که عدم تثبیت دموکراسی در ایران است، مطرح می کنیم و شواهد مدعای خود را می آوریم. بعد از تعیین پرسش پژوهش، اهداف و ضرورت های آن بیان می گردد.

۱-۱- طرح مسأله

دموکراسی ساختار سیاسی است که روز به روز در میان جوامع بشری گسترده تر می شود. به گونه ای که هم اینک ۱۲۱ کشور از ۱۹۳ کشور دنیا دارای دموکراسی انتخاباتی هستند. البته استنباط از دموکراسی متفاوت است. الگوهای متفاوتی از آن ارائه شده و اهداف متفاوتی نیز برای آن در نظر گرفته شده است (هلد، ۱۳۸۴). چارلز تیلی تعاریفی که از دموکراسی صورت گرفته است را به چهار دسته تقسیم می کند که عبارتند از: ۱. دموکراسی قانونی^۱ که بر قوانین وضع شده بر فعالیت سیاسی تأکید دارد؛ ۲. دموکراسی ذاتی^۲ که بر شرایط زندگی و فعالیت های ترغیبی رژیم از جمله: رفاه، آزادی فردی، امنیت، برابری، مشورت عمومی^۳، حل مسالمت آمیز تضادها تأکید دارد؛ ۳. دموکراسی رویه ای^۴ که دموکراسی را مبتنی بر انتخابات رقابتی می داند که تعداد زیادی از شهروندان منظمآً تغییراتی را در متصدیان حکومتی و سیاست ها ایجاد می کنند؛ ۴. رویکرد فرآیند محور^۵ که دموکراسی را مبتنی

^۱- constitutional

^۲- Substantive

^۳- public deliberation

^۴- procedural

^۵- Process-oriented

بر حضور مداوم حداقل مجموعه ای از فرآیندها شامل مشارکت مؤثر، برابری آراء، فهم روشننگر^۱، کنترل دستور جلسات و شمولیت بزرگسالان می داند (تیلی، ۲۰۰۷: ۱۰-۷).

در پژوهش های اجتماعی عموماً از تعریف حداقلی دموکراسی استفاده می شود که ریشه در تعریف شومپیتر دارد (دایاموند، ۱۹۹۹). به نظر وی دموکراسی نظامی برای رسیدن به تصمیمات سیاسی است که در آن افراد، قدرت تصمیم را از طریق مبارزه رقابتی بر سر رأی مردم به دست می آورند. البته این تعریف انتقادهایی هم داشته است مانند نقد کولیر و لویتسکی که معتقدند در این تعریف بر مؤلفه زمان و دوره ای بودن اشاره نشده است یا انتقاد تری کارل که به مغالطه انتخابت گرایی می پردازد که به نظر وی چند عنصر را نادیده می گیرد، از جمله نادیده انگاشتن امکان محروم سازی بخشی از جمعیت برای مبارزه قدرت و امکان دفاع از منافعش یا این که ممکن است بخش هایی از عرصه های تصمیم سازی فراتر از کنترل مسئولین انتخابی باشند (دایاموند، ۱۹۹۷: ۱۳). به نظر دایاموند، تعریف حداقلی از دموکراسی باید همواره متضمن حداقل سطوحی از آزادی (بیان، مطبوعات و تشکل ها) باشد تا مشارکت و رقابت معنادار شود. به همین خاطر معتقد است که به مؤلفه هایی چون دامنه قدرت رزرو شده توسط ارتش و دیگر کنشگران غیر پاسخگو، پاسخگویی افقی (مسئولین در برابر هم به خصوص مجریه در برابر مقننه) و تکثرگرایی مدنی و سیاسی توجه داشت (دایاموند، ۱۹۹۹). تری کارل نیز با جمع بندی رویکردها، دموکراسی را این گونه تعریف می کند: مجموعه ای از نهادها که به کل جمعیت بزرگسال اجازه می دهند که از طریق انتخاب تصمیم گیران در انتخاباتی رقابتی، منظم، عادلانه و مبتنی بر قانون به عنوان شهروند عمل کنند. از نظر وی دموکراسی چهار بعد دارد: رقابت و مبارزه، مشارکت، پاسخگویی و کنترل مدنی بر ارتش (کارل، ۱۹۹۰: ۲). بسیاری از صاحب نظران مانند لینز و اشمیتر بر زمان مندی و موقتی بودن دموکراسی تأکید فراوان دارند، آنها معتقدند که موقتی بودن دموکراسی، حداکثر محدودیت را برای خودکامگی ایجاد می کند. از طرفی مخالفان را به کسب قدرت امیدوار می سازد و از طرف دیگر باعث نگرانی کسانی می شود که در قدرت هستند تا برای حفظ

^۱ - Enlightened understanding

قدرت عملکرد مطلوبی داشته باشند (لینز، ۱۹۹۸: ۲۰ و اشمیتز و سانتیسو، ۱۹۹۸). نکته دیگری که باید به آن توجه داشت این است که جوهر دموکراسی بیشتر در رقابت نمایان می شود تا مشارکت. حتی مشارکت صددرصد مردم در انتخابات هم وجود دموکراسی را تضمین نمی کند (بشیریه، ۱۳۸۴: ۸۹). در ضمن همان طور که مشارکت پایین مطلوب نیست، مشارکت بیش از اندازه نیز بحران زاست (قوام، ۱۳۸۴: ۶۷-۷۷). لذا صرف وجود مشارکت نمی تواند نمایانگر دموکراسی باشد. در مجموع می توان گفت که یک فضای مفهومی حول دموکراسی شکل گرفته که به نظر می رسد تا اندازه قابل قبولی مورد پذیرش عمومی واقع شده باشد. با توجه به تعاریفی که از دموکراسی توسط افرادی مانند شومپیتز، لیپست (۱۹۶۰)، بیتهام و بویل (۱۳۸۶)، کارل (۱۹۹۰)، پرزورسکی (۱۹۹۹) و هانتینگتون (۱۳۷۳) ارائه شده است می توان گفت دموکراسی، نظام سیاسی است که فرصت های منظم قانونی برای تغییر مقامات حکومتی و رقابت برای انتخاب را فراهم می کند و به مردم اجازه می دهد که بر تصمیمات کارگزاران سیاسی منتخب خود تأثیر گذارند و از آن ها پاسخگویی طلب کنند.

منظور از دموکراسی را می توان به دو دسته تقسیم کرد. یکی تعریف حداقلی از آن که عبارت است از «شیوه ای از حکومت که در آن اقتدار سیاسی از طریق رقابت و مشارکت در انتخابات به واسطه احزاب سیاسی از رأی و رضایت اکثریت مردم به عنوان سرچشمه اصلی مشروعیت سیاسی نشأت می گیرد» (بشیریه، ۱۳۸۴: ۱۲). بر این اساس، انتخاب هیأت حاکمه براساس انتخابات آزاد، رقابتی و منظم و برای مدتی معین در جهت اهداف اعلام شده، صورت می پذیرد. در مقابل دموکراسی حداکثری علاوه بر عناصر دموکراسی حداقلی، مؤلفه های دیگری چون آزادی ها و حقوق مدنی و عمومی، عدالت اجتماعی و فرهنگ دموکراتیک را نیز در بر می گیرد. در مجموع علاوه بر عرصه سیاسی، عرصه های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی را نیز شامل می شود (بشیریه، ۱۳۸۴: ۱۲). انتقال از یک حکومت غیر دموکراتیک به دموکراتیک که از آن به عنوان فرآیند گذار به دموکراسی یاد می شود، باید سه مرحله را پشت سر بگذارد: فروپاشی رژیم غیر دموکراتیک، گذار دموکراتیک و نهایتاً تثبیت دموکراتیک (هانتینگتون، ۱۳۷۳، بشیریه، ۱۳۸۴: ۵۹، ساعی، ۱۳۸۶: ۱۲). برای تثبیت

دموکراسی باید ساختارها و رویه های دموکراتیک شکل بگیرد و پذیرش دموکراسی در سطح احزاب و گروه های سیاسی به وجود آمده باشد. اگر این سه معرف حضور داشته باشند، می توان گفت نظام سیاسی آن جامعه به مرحله تثبیت دموکراسی رسیده است.

تاریخ معاصر ایران نشان می دهد که در چهار دوره تاریخی، شاهد شکل گیری جنبش هایی بوده ایم که دموکراسی خواهی یکی از اهداف مهم هر کدام از آن ها بوده است. این چهار دوره تاریخی عبارت بوده اند از دوره مشروطه که قانون اساسی مشروطه وضع شد و بر اساس آن نظام سیاسی مشروطه شکل گرفت. دوره استقلال خواهی که بعد از سقوط رضاشاه تا کودتای سال ۱۳۳۲ ادامه داشت و نظام سیاسی بر اساس همان قانون اساسی مشروطه بود. دوره تثبیت جمهوری اسلامی که بعد از انقلاب سال ۱۳۵۷ که دموکراسی خواهی از اهداف مهم آن بود، به وجود آمد و دوره اصلاحات که اصلی ترین هدف آن دموکراسی بود. از دوره مشروطه تاکنون، دموکراسی در ایران نوسانات زیادی به خود دیده است. در هر دوره ای جنبه هایی از آن تقویت شده یا تضعیف شده اند. در کل باید گفت، ما گذار به دموکراسی داشته ایم و بعضی از ساختارها و رویه های دموکراسی در کشور ما شکل گرفته است، اما در این مدت به مرحله تثبیت دموکراسی نرسیدیم.

دراثبات این مدعا که تثبیت دموکراسی در ایران رخ نداده است، می توان به شواهد زیر استناد کرد. بعد از انقلاب مشروطه شاهد انحلال مجلس توسط شاه و شکل گیری استبداد صغیر بودیم که پیروزی مجدد مشروطه خواهان نیز با چالش ها و تنش های داخلی و خارجی مواجه شد و نهایتاً به شکل گیری حکومت دیکتاتوری رضاشاه منجر شد. بعد از انقلاب مشروطه، جنگ جناح ها برای حذف رقیب و روحیه عدم مصالحه و تلاش برای حذف طرف دیگر (کاتوزیان، ۱۳۸۰: ۱۷۷) را می توان نشانه ای از عدم تثبیت دموکراسی دانست. حکومت استبداد نظامی رضاشاه نیز بازداشت، تبعید و قتل مخالفین سیاسی را به همراه داشت (فوران، ۱۳۸۲: ۳۳۴). دوره استقلال خواهی که نهضت ملی شدن صنعت نفت را در پی داشت، به کودتای نظامی ختم شد و حکومت پادشاهی اقتدارگرای بوروکراتیک شکل گرفت. حکومتی که فضای باز سیاسی را محدود کرد و به تضعیف احزاب

و نهادهای مدنی پرداخت (آبراهامیان، ۱۳۷۹: ۵۳۵). در این دوره، قانون اساسی مشروطه فراموش شد و عملاً شاه بر کل کشور سلطه یافت و تصمیمات مهم کشوری و انتصاب ها به عهده وی بود (پزشکی و دیگران، ۱۳۸۳: ۱۰۳). بعد از انقلاب اسلامی نیز مانند انقلاب مشروطه و نهضت ملی شدن نفت، نیروهای ائتلاف، متوجه اختلافات و تفاوت های خود شده بودند و به جان هم افتادند و سیاست حذف رقبا را پیش گرفتند (کاتوزیان، ۱۳۸۰: ۲۰۷). احزاب بنیادگرای اسلامی هم به منظور تثبیت قدرت خود دست به بسیج توده ای گسترده ای زدند و نیروهای رقیب را از صحنه خارج ساختند (بشیریه، ۱۳۸۱: ۳۶-۳۴). شکل گیری حکومت کاریزمایی، سلطه ایدئولوژیک اسلام گرایی و مبارزه با دگراندیشی و اداره انحصاری رسانه های همگانی را می توان نشانه هایی از عدم تثبیت دموکراسی گرفت (بشیریه، ۱۳۸۱: ۴۹-۴۷). در جریان واقعه اصلاحات نیز شاهد قانون گریزی، خشونت گرایی و مقابله با آزادی های مدنی و سیاسی از جمله آزادی مطبوعات بودیم (بشیریه، ۱۳۸۱: ۱۸۹). تعدادی از دگراندیشان، زندانی شدند و کاندیداهای مجلس و نخبگان سیاسی به طور گسترده ای رد صلاحیت شدند. نمونه شاخصی از این رد صلاحیت ها در مجلس هفتم، رد صلاحیت ۸۰ نماینده مجلس، ۶ عضو هیأت ریسه مجلس (روزنامه یاس نو، ۱۳۸۲/۱۰/۲۴) و ۸ مدیر مسئول نشریه و روزنامه در سال ۱۳۸۲ بود (روزنامه یاس نو، ۱۳۸۲/۱۱/۵). در این دوره ۲۷٪ کاندیدها رد صلاحیت شدند (ساعی، ۱۳۸۶: ۳۴).

با توجه به شواهد ارایه شده می توان داوری کرد که جامعه ایرانی در چهار تلاش جدی خود، جهت دستیابی به دموکراسی با مسأله مواجه شده است. در اینجا باید اشاره کرد جامعه ایران در هر یک از این چهار مقطع به لحاظ توسعه اقتصادی و اجتماعی اعم از صنعتی شدن، شهری شدن، بورکراسی، تحصیلات، ارتباطات، نظام ارزشی و غیره در شرایط بسیار متفاوتی به سر می برده است. حتی به لحاظ سیاسی نیز ما شاهد آن هستیم که هر یک از این وقایع بر بستر رژیم سیاسی متفاوتی شکل گرفته اند. انقلاب مشروطه، بر بستر حکومت پادشاهی سنتی خودکامه شکل گرفت، نهضت ملی شدن بر پادشاهی مشروطه، انقلاب اسلامی بر حکومت پادشاهی اقتدارگرای بوروکراتیک و نهایتاً جنبش اصلاحات بر بستر یک حکومت دینی. با توجه به چنین تفاوت های گسترده در زمینه اجتماعی

باید علت‌های مشترکی جست‌وجو شود که هر یک از این گذارهای به دموکراسی را با مشکل مواجه ساخته‌اند. در نتیجه می‌توان سؤال این پژوهش را این‌گونه مطرح کرد: "چرا تثبیت دموکراسی در ایران رخ نداده است؟" برای یافتن پاسخی برای این پرسش به تئوری‌های دموکراتیزاسیون رجوع خواهیم کرد.

۱-۲- هدف پژوهش

هدف اصلی این پژوهش، تبیین عدم تثبیت دموکراسی در ایران است. ما قصد داریم تا در این اثر به مطالعه یکی از مهمترین مسایل سیاسی در سطح جهانی بپردازیم که اتفاقاً از مهمترین دغدغه‌های جامعه معاصر ایرانی هم بوده است. علاوه بر این در این رساله به نقش نخبگان سیاسی پرداخته می‌شود که تاکنون در ایران به آن توجه چندانی نشده است. لذا این مطالعه می‌تواند بینش ما را نسبت به دموکراتیزاسیون در ایران بسط داده و به آن عمق بیشتری ببخشد. بدین ترتیب از طریق این پژوهش ما خواهیم توانست روابط میان نخبگان و تأثیرات آنها را بر یکدیگر و دولت بررسی کرده و نسبت به نقشی که کنشگران انسانی در این فرآیند بازی می‌کنند، آگاهی بیشتری کسب نماییم.

۱-۳- ضرورت پژوهش

ضرورت این پژوهش را می‌توان از دو حیث مورد بررسی قرار داد. یکی از حیث اهمیت این موضوع برای جامعه ایرانی است و دیگری نقشی که به لحاظ علمی می‌تواند داشته باشد. همان‌طور که در طرح مسأله نیز گفته شد، موضوع دموکراسی یکی از مسایل عمده جامعه ایران در طی یک قرن اخیر بوده است که برای گذار به دموکراسی و تثبیت آن هزینه‌های گزافی را پرداخت کرده است. حتی بسیاری برای رسیدن به این هدف از جان خود گذشته‌اند. به لحاظ علمی نیز می‌توان گفت که دو-